

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТОРГІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Стаття присвячена актуальним питанням оцінки ефективності логістичної діяльності суб'єктів господарювання. Наведено та охарактеризовано основні методичні підходи щодо сутності та визначення оцінки ефективності логістичної діяльності в сучасних умовах. Описано переваги та недоліки кожного з них. Запропоновано та обґрунтовано використання методу оцінювання ефективності та надійності логістичної діяльності, який враховує особливості, фактори впливу та інші чинники діяльності торговельного підприємства. Запропоновано використання показників, які дозволяють комплексно оцінити ефективність логістичної системи за її елементами (постачання, транспортування, складування, збут). Виконано оцінку ефективності та надійності логістичної діяльності в умовах конкретного суб'єкта господарювання за запропонованою методикою.

Ключові слова: логістика, торгівля, логістична діяльність, логістична система, показники, ефективність.

Semenova Tetyana, Popravka Kateryna
National Metallurgical Academy of Ukraine

EVALUATION OF EFFICIENCY OF LOGISTIC ACTIVITY BUSINESS ENTITIES

Summary. The article is devoted to topical issues of evaluating the effectiveness of the logistics activities of business entities. The main methodological approaches have been given and characterized to the essence and definitions of assessing the effectiveness of logistics activities in modern conditions. The advantages and disadvantages are described for each of them. The use of an improved method has been proposed and justified for assessing the efficiency and reliability of logistics activities. The methodology for evaluating the effectiveness and reliability is based on the analysis of the structure of logistic costs in relation to profit. Profit is calculated by highlighting them according to the articles of the report on financial results: administrative expenses and distribution costs. Logistic expenses as part of administrative expenses include expenses for logistic administration and expenses for material management. Logistic expenses as part of sales expenses include storage costs, transportation costs, loading / unloading costs and service costs. The technique takes into account features, influence factors and other factors of the trading company. The use of indicators to comprehensively assess the effectiveness of the logistics system by its elements (supply, transportation, storage, marketing) is proposed. A comprehensive indicator of the effectiveness of the logistics activities of the enterprise is calculated by the formula of geometric mean. The integrated indicator of the effectiveness of the logistics activities of an enterprise is calculated as the geometric mean of a comprehensive indicator of the effectiveness of logistics activities over the years of research. Reliability assessment of the logistics activities of the enterprise should be carried out for each of the groups of indicators using the coefficient of variation. The higher the rate of variation, the less reliable a particular logistics system. Evaluation of the effectiveness and reliability of logistics activities was carried out in a particular enterprise according to the proposed methodology.

Keywords: logistics, trade, logistics activities, logistics system, indicators, efficiency.

Постановка проблеми. Зміни в управлінській орієнтації стали причиною розробки нової концепції управління матеріальними потоками, що одержала назву «логістики». Сутність концепції полягає в інтеграції всіх функціональних сфер, пов'язаних із проходженням матеріального потоку від виробника до споживача в єдиний комплекс, який називається комплексом логістики.

В країнах з розвинутою ринковою економікою логістика – основа успішного функціонування суб'єктів господарювання, а формування логістичної системи забезпечує підвищення ефективності економічних процесів та зниження загальних витрат підприємств. В Україні кількість підприємств, що працює на основі концепції логістики є невеликою. Переважно це підприємства з іноземними інвестиціями, які мають окремі відділи логістики та добре сформовану логістичну систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення ефективності логістичної діяльності висвітлені в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема таких як

Алькема В.Г., Банько В.Г., Бауерсокс Д., Власюк І.В., Гудзь П.В., Кальченко А.Г., Клосс Д., Колодізева Т.О., Крикавський Є.В., Перебийніс В.І., Смирнов І.Г., Тяпухін А.П., Фролова Л.В., Хвищун Н.В., Шевців Л.Ю. та інші.

На сьогодні відсутній єдиний погляд науковців та практиків щодо критеріїв оцінки ефективності логістичної діяльності та рівня якості обслуговування споживачів. Кожен з науковців по-різному підходить до питання оцінки ефективності логістичної системи підприємства, роблячи акцент або лише на деяких її складових, або ж використовує комплекс загальних методів, які можуть служити лише узагальнюючими результатами її діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Оскільки єдиної думки у науковців щодо вирішення питання оцінки ефективності логістичної діяльності підприємства немає, а існуючі методики оцінки є достатньо складними та потребують багато часу та вихідної інформації, виникає потреба в їх удосконаленні та пристосування до сучасних умов діяльності.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз існуючих методик оцінки ефективності логістичної діяльності щодо практичної придатності в сучасних ринкових умовах України та складання пропозицій щодо удосконалення існуючих методик задля більш точної та реалістичної оцінки ефективності логістичної діяльності в умовах конкретного торговельного підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Розглянемо основні підходи щодо оцінки ефективності логістичної діяльності. Для цього об'єднаємо у три групи показники, що використовують різні автори:

1. Показники, які характеризують ефективність логістичної діяльності:

– коефіцієнт зв'язку «постачальник – споживач», який відображає ефективність зв'язку конкретного споживача з тим чи іншим постачальником. Розраховується як відношення обсягу ресурсів (сировини, матеріалів, напівфабрикатів тощо), що надійшли до споживача за звітний період від конкретного постачальника, до загальної кількості ресурсів, що надійшли до споживача;

– коефіцієнт готовності до поставки, який визначається як відношення (у відсотках) кількості виконаних замовлень даним підприємством до кількості замовлень, що надійшли на підприємство, або як відношення обсягу продукції, що постачається, до обсягу продукції, що замовляється з боку споживачів. Збільшення коефіцієнта готовності до поставки до величини, що наближається до одиниці, не завжди є економічно доцільним для підприємства-постачальника, тому що витрати зростають швидше, ніж доходи;

– показник кількості ланок логістичної системи, тобто середня кількість торговельних ланок (посередників), через які проходить матеріальний потік від виробника до кінцевого споживача ресурсів(готової продукції).

2. Показники ефективності логістичної діяльності з точки зору споживача:

- ціна обслуговування;
- якість обслуговування.

Також використовується узагальнюючий показник, який характеризує здатність підприємства досягти повного задоволення споживачів – «досконале замовлення». Цей показник відображає, наскільки безперервно і рівномірно відбувається виконання замовлення на всіх етапах, при цьому організація логістичної діяльності має відповідати наступним вимогам [1]: повна доставка всіх товарів за всіма замовленими товарними позиціями; доставка в необхідний споживачеві строк; повне і акуратне ведення до-

кументації щодо замовлення; бездоганне дотримання погоджених умов постачання (установка, комплектація, відсутність пошкоджень тощо).

3. Показник ефективності логістичної діяльності з точки зору її учасників (постачальника, виробника, посередника). В цьому разі критерієм ефективності логістичної діяльності є максимізація прибутку на одиницю логістичних витрат при умові забезпечення потрібної якості обслуговування.

На основі запропонованого критерію використовується агрегований показник ефективності функціонування логістичної системи – рентабельність логістичних витрат, який розраховується як відношення суми річного прибутку до логістичних витрат.

Рівень розвитку логістичної діяльності деякі автори пропонують оцінювати за ступенем інтеграції логістичних процесів, а саме [2]:

- фрагментарний рівень (інтеграція на рівні окремих логістичних процесів, функцій);
- функціональний (інтеграція охоплює окремі функціональні області);
- системний (інтеграція охоплює логістичну діяльність підприємства);
- інтеграція на рівні ланцюга поставок (з охопленням всіх учасників логістичної мережі).

Об'єктом подальшого дослідження є ТОВ «А», основною діяльністю якого є оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням, кормами для тварин та іншою сільськогосподарською продукцією. Дослідження показали, що основним завданням логістики на даному підприємстві є отримання максимального прибутку шляхом оптимізації логістичних витрат.

Для оцінки ефективності логістичної діяльності ТОВ «А» необхідна розробка специфічної методики, котра б враховувала всі її особливості, фактори впливу та інші чинники. З цією метою нами було удосконалено існуючу методику, яка включатиме наступні етапи:

1) виокремлення логістичних витрат в структурі торговельного доходу (табл. 1).

Оскільки логістична система ТОВ «А» являє собою сукупність взаємо-пов'язаних між собою ланок, то показники для оцінки слід розглядати у розрізі кожного з них;

2) формування відповідної бази даних згідно з обраними показниками оцінки на підставі основних форм звітності підприємства ТОВ «А» – баланс, звіт про фінансові результати.

Методика оцінки ефективності та надійності, що пропонується, ґрунтується на основі аналізу структури логістичних витрат по відношенню до

Таблиця 1

Структура логістичних витрат ТОВ «А»

№	Статті логістичних витрат	Сума, тис. грн.	Частка у торговельному доході, %
1	Складські витрати	273,7	17,3
2	Витрати на транспортування	265,8	16,8
3	Витрати на логістичне адміністрування	197,7	12,5
4	Витрати на завантаження / розвантаження	98,1	6,2
5	Витрати на управління матеріальними потоками	80,7	5,1
6	Витрати на сервіс	66,4	4,2
	Всього	982,4	62,1

прибутку до оподаткування, які розраховується шляхом їх виділення за статтями звіту про фінансові результати: адміністративні витрати та витрати на збут [3].

Логістичні витрати в складі адміністративних витрат включають витрати на логістичне адміністрування та витрати на управління матеріальними потоками.

Логістичні витрати у складі витрат на збут включають складські витрати, витрати на транспортування, витрати на завантаження / розвантаження та витрати на сервіс.

Динаміку зазначених статей витрат та частку логістичних витрат в їх складі за період дослідження 2015–2016 рр. представимо в таблиці 2.

Аналіз показав, що найбільше логістичних витрат за часткою формується у витратах на збут. У 2016 році 93,5% усіх збутових витрат віднесено до складу логістичних, що на 2,2% більше, ніж у 2015 році. Логістичні витрати у складі витрат на збут у 2015 році становили 703,9 тис. грн., або 71,7% у частці усіх логістичних витрат ТОВ «А». У 2016 році відбулося зростання цієї категорії логістичних витрат на 187,5 тис. грн., або на 36,3%.

Логістичні витрати у складі адміністративних витрат мають досить вагоме кількісне значення, питома вага їх становить у 2016 році 76,0%, що на 0,8% більше, ніж у 2015 році. Величина цієї категорії логістичних витрат у 2016 році склала 278,4 тис. грн., що на 74,3 тис. грн., або на 36,4% більше, ніж у 2015 році.

В цілому за аналізований період відбулося зростання загальних логістичних витрат ТОВ «А» на 261,9 тис. грн., що становить 36,3%.

Далі було згруповано логістичні витрати за окремими елементами логістичної системи ТОВ «А» (табл. 3).

Аналіз показав, що найбільше логістичних витрат ТОВ «А» формується в системах складування та транспортування. У 2016 році витрати логістичної системи складування становили 303,3 тис. грн. що на 65,7 тис. грн., або на 27,7% більше, ніж у 2015 році. У 2016 році витрати логістичної системи транспортування становили 295,4 тис. грн., що на 75,9 тис. грн., або на 34,6% більше, ніж у 2015 році. Найменш задіяною у логістичних процесах є система постачання – лише 14,7% у структурі сукупних логістичних витрат ТОВ «А»;

3) оцінка ефективності логістичної діяльності підприємства за допомогою комплексного показника кожного з елементів логістичної системи ТОВ «А».

Інтегральні показники ефективності логістичної діяльності підприємства за кожною зі складових розраховуються як відношення суми річного прибутку до оподаткування до логістичних витрат за відповідним елементом логістичної системи (постачання, транспортування, складування, збут). Комплексний показник ефективності логістичної системи підприємства розраховується за формулою середньої геометричної.

За результатами розрахунків було побудовано таблицю 4.

Можна зробити висновок, що підприємство ТОВ «А» характеризується досить низькими значеннями показників ефективності логістичної діяльності за усіма елементами логістичної системи. Значення комплексного показника ефективності логістичної діяльності становило у 2015 році -1,23. У 2016 році відбулося подальше погіршення стану логістичної системи, що засвідчує зростання збитковості логістичної діяльності, значення комплексного показника ефективності зменшилось до рівня -2,75;

4) розрахунок інтегрального показника ефективності та надійності логістичної діяльності.

Таблиця 2

Динаміка та структура логістичних витрат ТОВ «А»

Найменування показника	2015 р.	2016 р.	Відхилення	
			абс.	відн., %
Адміністративні витрати, тис. грн.	271,5	366,4	94,9	35,0
Логістичні витрати в складі адміністративних витрат, тис. грн.	204,1	278,4	74,3	36,4
Частка логістичних витрат в складі адміністративних витрат, %	75,2	76,0	0,8	-
Витрати на збут, тис. грн.	565,3	752,6	187,3	33,1
Логістичні витрати в складі витрат на збут, тис. грн.	516,4	703,9	187,5	36,3
Частка логістичних витрат в складі витрат на збут, %	91,3	93,5	2,2	-
Разом адміністративних витрат та витрат на збут, тис. грн.	836,8	1119,0	282,2	33,7
Разом логістичних витрат, тис. грн.	720,5	982,4	261,9	36,3

Таблиця 3

Динаміка та структура логістичних витрат в мережах елементів логістичної системи

Елементи логістичної системи	2015 р.		2016 р.		Відхилення	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	абс.	відн., %
Система постачання	105,1	14,6	144,6	14,7	39,5	37,6
Система транспортування	219,5	30,5	295,4	30,1	75,9	34,6
Система складування	237,6	33,0	303,3	30,9	65,7	27,7
Система збуту	158,3	22,0	239,0	24,3	80,7	51,0
Всього	720,5	100,0	982,4	100,0	261,9	36,3

Таблиця 4

Показники ефективності логістичної системи ТОВ «А»

Елементи логістичної системи	2015 р.	2016 р.	Відхилення	
			абс.	відн., %
Прибуток до оподаткування, тис. грн.	-211,2	-648,6	-437,4	-207,1
Коефіцієнт ефективності логістичної системи постачання	-2,01	-4,49	-2,48	-123,2
Коефіцієнт ефективності логістичної системи транспортування	-0,96	-2,20	-1,23	-128,2
Коефіцієнт ефективності логістичної системи складування	-0,89	-2,14	-1,25	-140,6
Коефіцієнт ефективності логістичної системи збуту	-1,33	-2,71	-1,38	-103,4
Комплексний показник ефективності логістичної системи	-1,23	-2,75	-1,52	-123,4

Таблиця 5

Показники надійності логістичної системи ТОВ «А»

Елементи логістичної системи	Середнє значення	Стандартне відхилення	Коефіцієнт варіації
Коефіцієнт надійності логістичної системи постачання	-3,25	3,065	-0,944
Коефіцієнт надійності логістичної системи транспортування	-1,58	0,761	-0,482
Коефіцієнт надійності логістичної системи складування	-1,51	0,781	-0,516
Коефіцієнт надійності логістичної системи збуту	-2,02	0,951	-0,470
Комплексний показник надійності логістичної системи	-	-	0,576

Інтегральний показник ефективності логістичної діяльності підприємства розраховується як середнє геометричне значення комплексного показника ефективності логістичної діяльності за роками дослідження.

Інтегральний показник ефективності логістичної діяльності ТОВ «А» має значення -1,84, тобто значно менше одиниці, що засвідчує неефективність діючої логістичної системи підприємства.

Також потрібно виконати оцінку надійності логістичної діяльності підприємства, яку слід проводити за кожною з груп показників за допомогою коефіцієнта варіації. Сенс коефіцієнта варіації полягає в оцінці процентного відхилення комплексного показника надійності логістичної діяльності підприємства від середнього значення. Чим більше показник варіації, тим менш надійна конкретна логістична система.

Результати розрахунків наведені в таблиці 5.

Високе модульне значення коефіцієнта варіації свідчить про нестабільність логістичної діяльності ТОВ «А» за усіма напрямками.

Висновки і пропозиції. Управління логістичною системою торговельних підприємств передбачає поєднання двох важливих функцій: постачання матеріально-технічних ресурсів та товарів від виробника та збут товарів споживачам продукції та послуг. Основою ефективності логістичної діяльності суб'єктів господарювання є її надійність, для забезпечення якої слід управляти процесами планування всіх ланок системи в ринкових умовах функціонування.

Для забезпечення ефективності логістичної діяльності ТОВ «А» потрібно звернути увагу на підвищення прибутку та оптимізації логістичних витрат системи збуту продукції.

Список літератури:

1. Маркіна І.А. Методологічні питання ефективності управління. *Фінанси України*. 2013. № 6. С. 24–32.
2. Карвовський Я.І., Блонський К.М. Логістика в управлінні стосунками з клієнтами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Логістика*. 2016. № 552. С. 35–39.
3. Хвищун Н.В. Логістичні складові підвищення конкурентоспроможності підприємства. *Логістика: теорія та практика*. 2016. № 1. С. 126–134.

References:

1. Markina, I.A. (2013). Metodologichni pytannja efektyvnosti upravlinnja [Methodological issues of management effectiveness]. *Finance of Ukraine*, no. 6, pp. 24–32.
2. Karvovskyy, Ya.I., & Blonskyj, K.M. (2016). Loghistryka v upravlinni stosunkamy z klientamy [Logistics in customer relationship management]. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Logistics*, no. 552, pp. 35–39.
3. Khvyshhun, N.V. (2016). Loghistrychni skladovi pidvyshhennja konkurentospromozhnosti pidpryemstva [Logistic components of increasing enterprise competitiveness]. *Logistics: theory and practice*, no. 1, pp. 126–134.